

УДК 364

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2026.1.24>

Юлія ОВОД

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, Україна, 29000

ORCID: 0000-0001-5226-2422

Бібліографічний опис статті: Овод, Ю. (2026). Взаємодія державних програм соціального захисту та локальних ініціатив громади у формуванні соціально активної особистості. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 192–196, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2026.1.24>

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ЛОКАЛЬНИХ ІНІЦІАТИВ ГРОМАДИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО АКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена дослідженню проблеми взаємодії державних програм соціального захисту та місцевих громадських ініціатив у процесі формування соціально активної особистості.

Автор аналізує способи поєднання державної політики з діяльністю громадських організацій та волонтерських об'єднань, що сприяють розвитку відповідальності, активної громадянської позиції та зміцненню соціальної єдності.

Особливістю такої взаємодії варто виділити орієнтацію на профілактику соціальних проблем. Громади активно працюють із сім'ями та молоддю, впроваджують програми раннього втручання, проводять просвітницькі кампанії, що дозволяє зменшити ризики соціальної ізоляції та кризових ситуацій.

Окремий акцент зроблено на оцінці результативності таких програм у сучасних умовах та визначенні ролі локальних ініціатив як важливого чинника стимулювання соціальної активності.

Держава реалізує базові гарантії соціального захисту через систему законодавчих актів та програм, що охоплюють матеріальну підтримку, соціальне страхування, інклюзивні послуги та допомогу окремим категоріям населення.

Ефективність соціальної політики визначається гармонійним поєднанням централізованих механізмів державної підтримки з інноваційними практиками на місцях. Така взаємодія забезпечує не лише мінімізацію соціальних ризиків, але й сприяє формуванню особистості, здатної активно долучатися до суспільного розвитку, утвердження демократичних цінностей та побудови інклюзивного майбутнього.

Водночас саме на рівні місцевих громад ці заходи набувають практичного значення, оскільки поєднуються з локальними ініціативами, зорієнтованими на особливостях регіональних потреб.

Додатково наголошується, що інтеграція державних і локальних стратегій соціального захисту створює умови для підвищення ефективності управління соціальними процесами та забезпечує сталість розвитку громад. Такий підхід дозволяє формувати відповідальне середовище, в якому підтримуються індивідуальні потреби та яке водночас сприяє зміцненню соціальної єдності.

Ключові слова: соціальний захист, соціальна політика, громада, локальні ініціативи, соціалізація, профілактика соціальних проблем, самореалізація.

Julia OVOD

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Work and Social Pedagogy, Khmelnytskyi National University, 11 Instytutska str., Khmelnytskyi, Ukraine, 29000

ORCID: 0000-0001-5226-2422

To cite this article: Ovod, Ju. (2026). Vzayemodiya derzhavnykh prohram sotsialnoho zakhystu ta lokalnykh initsiatyv hromady u formuvanni sotsialno aktyvnoyi osobystosti [Interaction of state social protection programs and local community initiatives in the formation of a socially active personality]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 192–196, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2026.1.24>

© Ю. Овод, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

INTERACTION OF STATE SOCIAL PROTECTION PROGRAMS AND LOCAL COMMUNITY INITIATIVES IN THE FORMATION OF A SOCIALLY ACTIVE PERSONALITY

The article is devoted to the study of the problem of interaction between state social protection programs and local public initiatives in the process of forming a socially active personality. The author analyzes the ways of combining state policy with the activities of public organizations and volunteer associations, which contribute to the development of responsibility, active civic position and strengthening social unity. A feature of such interaction is the focus on the prevention of social problems. Communities actively work with families and youth, implement early intervention programs, and conduct educational campaigns, which allows reducing the risks of social isolation and crisis situations.

A special emphasis is placed on assessing the effectiveness of such programs in modern conditions and determining the role of local initiatives as an important factor in stimulating social activity.

The state implements basic guarantees of social protection through a system of legislative acts and programs that cover material support, social insurance, inclusive services and assistance to certain categories of the population. At the same time, it is at the level of local communities that these measures acquire practical significance, as they are combined with local initiatives focused on the specifics of regional needs.

The effectiveness of social policy is determined by the harmonious combination of centralized state support mechanisms with innovative practices on the ground. Such interaction not only ensures the minimization of social risks, but also contributes to the formation of a personality capable of actively participating in social development, the establishment of democratic values, and the construction of an inclusive future.

It is additionally emphasized that the integration of state and local social protection strategies creates conditions for increasing the efficiency of social process management and ensures the sustainability of community development. Such an approach allows for the formation of a responsible environment in which individual needs are supported and which at the same time contributes to the strengthening of social cohesion.

Key words: social protection, social policy, community, local initiatives, socialization, prevention of social problems, self-realization.

Актуальність проблеми. У сучасному суспільстві формування соціально активної особистості є одним із ключових завдань соціальної політики.

Український досвід свідчить, що ефективність даного процесу залежить від гармонійної взаємодії між державними програмами соціального захисту та локальними ініціативами громад.

Держава створює нормативну та фінансову основи, забезпечуючи мінімальні стандарти життя, гарантії соціальної безпеки та підтримку вразливих груп населення.

Водночас громади завдяки ширшим повноваженням стають активними агентами соціальних змін, здатними адаптувати державні механізми до конкретних потреб людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні дана проблема активно розроблялася багатьма науковцями. Зокрема І. Пеша, І. Сопівник, О. Вакуленко, Н. Овдій проаналізували механізми поєднання державних інструментів соціальної політики з ресурсами місцевих громад. Вони підкреслюють, що ефективність соціальної роботи значною мірою залежить від активної участі громади у прийнятті рішень та використанні локальних ресурсів для підтримки вразливих груп населення.

Дослідження В. Гордієнка зосереджені на питаннях щодо управління соціальною сферою в контексті розвитку територіальних громад. Він доводить, що найефективнішими є моделі, які будуються на принципах децентралізації та партнерства між державними структурами й місцевими ініціативами. Петров С.В., Мельник Р.В. і Шевченко О.О. досліджують нові підходи до соціальної політики в умовах децентралізації, акцентуючи увагу на необхідності адаптації традиційних методів управління до нових умов.

Крім того результати досліджень (Алексєєнко, 2004; Молодожен, 2006) показують, що інтеграція державних програм із діяльністю громадських організацій створює умови для більш гнучкої та адресної підтримки населення.

Метою дослідження є визначення особливостей співпраці між державними програмами соціального захисту та місцевими громадськими ініціативами та визначення їх внеску у становлення соціально активної особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна робота у громаді це комплексна діяльність, спрямована на підтримку мешканців, розвиток соціальної інфраструктури та зміцнення самої громади. Вона поєд-

нує професійні знання, місцеві ресурси та активність громадян для вирішення соціальних проблем і підвищення якості життя.

Соціальна робота має декілька ключових особливостей:

1. Здійснюється на локальному рівні, враховуючи потреби конкретної громади;
2. Побудована на принципах партнерства між органами влади, громадськими організаціями, бізнесом та мешканцями;
3. Орієнтована не лише на допомогу у кризових ситуаціях, а й на профілактику проблем;
4. Застосовує комплексний підхід (від соціального захисту до освітніх та культурних програм) (Алексєєнко, 2004).

Серед переваг такої діяльності варто виділити близькість до людей та швидке реагування на їх потреби; гнучкість у розробці програм, що відповідають місцевим умовам; ефективність використання ресурсів громади; розвиток довіри, взаємопідтримки та активності мешканців.

Жителі громад відчувають на собі вплив громадської діяльності у декількох ключових вимірах:

1. Культурному, тобто системі цінностей, переконань, ідеалів, цілей, пріоритетів та моральних орієнтирів, що формуються в межах конкретної громади й виходять за межі лише етнічної належності;
2. Економічному, який визначає рівень забезпечення базових потреб членів громади та способи їх задоволення;
3. Соціальному, який вказує на характер міжособистісних взаємин, рівень соціальної захищеності, відчуття стабільності, участь у житті громади, відкритість до нових ідей та взаємодії з іншими спільнотами;
4. Політичному – системі розподілу влади, організація управління власними справами та ресурсами (Борисова, 2019).

Міське самоврядування – це «право і спроможність органів місцевого самоврядування здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення» (Алексєєнко, 2004).

На думку Ю. Молодожена громада являє собою первинну форму соціальної структури, «що характеризується гармонічністю визначених колективних потреб, інтересів із індивіду-

альними потребами, інтересами» (Молодожен, 2006).

Становлення особистості в межах громади відбувається під впливом низки чинників. Насамперед значну роль відіграє сімейне середовище (стиль виховання батьків, система цінностей та переконань родини).

Важливим є освітній компонент, а саме діяльність навчальних закладів, які забезпечують здобуття знань, розвиток умінь і соціальних навичок через взаємодію з однолітками та педагогами. Релігійні практики та вірування сприяють формуванню моральних норм і ціннісних орієнтацій. Засоби масової інформації (телебачення, радіо, інтернет) впливають на світогляд особистості, її систему цінностей та соціальні стереотипи.

Крім того значущими є культурні, економічні та політичні засади життєдіяльності громади (етнічний склад, традиції, рівень економічного розвитку та політична ситуація, які комплексно визначають соціальне середовище становлення особистості (Пеша І.В., 2024; Сопівник І.В., 2024; Вакуленко О.В., 2024; Овдій Н.М., 2024).

Формування соціально активної особистості сьогодні відбувається у складних умовах трансформації суспільства, децентралізації та воєнних викликів.

Ефективна соціальна політика ґрунтується на поєднанні централізованих механізмів підтримки з локальними інноваціями. Саме така взаємодія допомагає не лише захистити людину від соціальних ризиків, а й сформувати особистість, здатну брати участь у розвитку суспільства, зміцненні демократичних цінностей та побудові інклюзивного майбутнього.

Держава забезпечує базові гарантії соціального захисту через законодавчі акти та програми, які охоплюють матеріальну допомогу, соціальне страхування, інклюзивні послуги та підтримку окремих категорій населення. Проте лише на рівні громади ці програми набувають практичного змісту, адже саме тут вони поєднуються з локальними ініціативами, що враховують специфіку місцевих потреб (Мельник, 2023).

Особливістю такої взаємодії варто виділити орієнтацію на профілактику соціальних проблем. Громади активно працюють із сім'ями та молоддю, впроваджують програми раннього

втручання, проводять просвітницькі кампанії, що дозволяє зменшити ризики соціальної ізоляції та кризових ситуацій.

Важливим чинником є міжсекторне партнерство, за яким громади співпрацюють з неурядовими організаціями та бізнесом, залучаючи додаткові ресурси для реалізації соціальних проєктів. Це створює комплексну систему підтримки, де матеріальна допомога поєднується з можливостями для самореалізації та розвитку.

Однак у такій співпраці є не лише переваги, а й певні мінуси та недоліки, які варто врахувати. Законодавство не завжди достатньо гнучке, щоб врахувати особливості кожної громади (Гордієнко, 2024).

Державні програми забезпечують базове фінансування, проте громади змушені шукати додаткові ресурси, гранти, міжнародну допомогу, партнерство з бізнесом. Проблема полягає у нерівномірності фінансових можливостей, великі міста мають більше шансів на залучення коштів, ніж невеликі сільські громади.

Ефективність соціальної роботи напряму залежить і від підготовки кадрів. У багатьох громадах бракує соціальних працівників, психологів, фахівців із роботи з сім'ями та молоддю. Це обмежує можливості реалізації навіть добре спланованих програм.

Локальні ініціативи часто враховують культурні та історичні особливості громади. Це дозволяє створювати програми, які не лише надають допомогу, а й формують ідентичність та згуртованість. Проте у громадах з високим рівнем міграції чи внутрішньо переміщених

осіб виникає потреба у додаткових інтеграційних заходах.

Цифровізація соціальних послуг відкриває нові можливості, але водночас створює ризики цифрової нерівності. Люди похилого віку чи мешканці віддалених сіл залишаються поза системою за відсутності доступу до інтернету чи навичок користування електронними сервісами.

Ефективна модель соціальної роботи в Україні має поєднувати три взаємодоповнювальні складові: активну участь мешканців у процесах ухвалення рішень, створення інтеграційних соціальних просторів та впровадження сучасних цифрових сервісів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Комплексна взаємодія забезпечує формування соціально активної особистості, здатної до продуктивної діяльності в межах громади та суспільства загалом. Людина, яка відчуває підтримку громади, формує довіру до соціальної системи, відчуває власну значущість і готовність брати участь у суспільному житті.

Таким чином, проблема взаємодії даних структур має багатовимірний характер, а саме правовий, фінансовий, кадровий, соціокультурний, технологічний, психологічний та політичний. Її вирішення потребує спільних дій, де держава забезпечує нормативну та фінансову основу, а громади – практичну реалізацію, враховуючи місцеві особливості та потреби. Перспективою подальших досліджень є порівняння українських практик із досвідом інших країн, де громади активно залучаються до соціальної політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеєнко Т.Ф. Освітньо-профілактична робота соціального працівника у територіальній громаді: досвід та перспективи. *Social Work and Education*, 5(4), 8–18. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.18.4.1>
2. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 176 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5126/1/O_Bezpalko_SRG_IL.pdf (дата звернення 22.02.2026)
3. Бойко А.І. Децентралізація як фактор розвитку соціальної сфери в Україні. Вісник Національного університету «Острозький економічний університет», 2022. Вип. 32. С. 50–65. URL: <http://www.nuos.scientificbulletin.ostromad.com/2022/32/5> (дата звернення 22.02.2026)
4. Борисова А. Теоретична модель оцінки потреб громади в соціальних послугах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 1(5). 2019. С. 11–15. <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2019/5-1/2>
5. Гордієнко В.М. Управління соціальною сферою в контексті розвитку територіальних громад України: аналіз теоретичних концепцій та перспективи. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Том 35 (74) № 4 2024, С.65–72. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/10>
6. Мельник Р.В. Інноваційні підходи до управління соціальною сферою в Україні. *Соціально-економічні дослідження*. 2023, Вип. 12. С. 40–56. URL: <http://www.socioeconomic-research.kiev.ua/2023/12/2> (дата звернення 20.02.2026)

7. Молодожен Ю.Б. Поняття і сутність територіальної громади в системі місцевого самоврядування України. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету*. 2006. № 2. С. 347–352. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.univer.km.ua/visnyk/1100.pdf>. (дата звернення 23.02.2026)
8. Петров В.Ф. Соціальна відповідальність бізнесу: роль у розвитку територіальних громад. *Економіка і суспільство*. 2020, Вип. 34. С. 55–70. URL: <http://www.economyandsociety.kiev.ua/2020/34/5> (дата звернення 20.02.2026)
9. Пеша І.В., Сопівник І.В., Вакуленко О.В., Овдій Н.М. Соціальна робота у територіальній громаді. Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр НУБіП України, 2024. 305 с. URL: <https://inmol.org/posibnyk-sotsialna-robota-v-terytorialnij-hromadi/> (дата звернення 20.02.2026)
10. Шевченко І.П. Розвиток соціальної інфраструктури в контексті децентралізації. *Науковий вісник Національного університету «Острозький економічний університет»*. 2022, Вип. 33. С. 20–36. URL: <http://www.nuos.scientificbulletin.ostromad.com/2022/33/1>. (дата звернення 19.02.2026)

REFERENCES:

1. Aliksieienko, T. F. (2018). Osvitnio-profilaktychna robota sotsialnoho pratsivnyka u terytorialnii hromadi: dosvid ta perspektyvy. [Educational and preventive work of a social worker in a territorial community: experience and prospects]. *Sotsial'na robota ta osvita-Social Work and Education*, 5(4), 8–18. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.18.4.1> [in Ukrainian].
2. Bezpalko, O. V. (2005). Sotsialna robota v hromadi. [Social work in the community] Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury. Retrieved from: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5126/1/O_Bezpalko_SRG_IL.pdf [in Ukrainian].
3. Boiko, A. I. (2022). Detsentralizatsiia yak faktor rozvytku sotsialnoi sfery v Ukraini. [Decentralization as a factor in the development of the social sphere in Ukraine] *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Ostromadskiyi ekonomichnyi universytet" – Bulletin of the National University "Ostromad University of Economics"*, 32, 50–65. Retrieved from: <http://www.nuos.scientificbulletin.ostromad.com/2022/32/5> [in Ukrainian].
4. Borysova, A. (2019). Teoretychna model otsinky potreb hromady v sotsialnykh posluhakh. [Theoretical model of assessing community needs in social services] *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Sotsialna robota – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Social Work*, 1(5), 11–15. <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2019/5-1/2> [in Ukrainian].
5. Hordiienko, V. M. (2024). Upravlinnia sotsialnoi sferoiu v konteksti rozvytku terytorialnykh hromad Ukrainy: analiz teoretychnykh kontseptsii ta perspektyvy. [Social sphere management in the context of the development of territorial communities of Ukraine: analysis of theoretical concepts and prospects] *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannia – Scientific notes of the V.I. Vernadsky TNU. Series: Public management and administration*, 35(74), № 4, 65–72. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2024.4/10> [in Ukrainian].
6. Melnyk, R. V. (2023). Innovatsiini pidkhody do upravlinnia sotsialnoiu sferoiu v Ukraini [Innovative approaches to social sphere management in Ukraine] *Sotsialno-ekonomichni doslidzhennia – Socio-economic research*, 12, 40–56. Retrieved from: <http://www.socioeconomic-research.kiev.ua/2023/12/2> [in Ukrainian].
7. Molodozhen, Yu. B. (2006). Poniattia i sutnist terytorialnoi hromady v systemi mistsevoho samovriaduvannia Ukrainy [The concept and essence of a territorial community in the system of local self-government of Ukraine]. *Universytetski naukovy zapysky. Chasopys Khmelnytskoho universytetu – University Scientific Notes. Journal of Khmelnytskyi University*, 2, 347–352. Retrieved from: <http://www.univer.km.ua/visnyk/1100.pdf> [in Ukrainian].
8. Petrov, V. F. (2020). Sotsialna vidpovidalnist biznesu: rol u rozvytku terytorialnykh hromad [Corporate social responsibility: role in the development of territorial communities]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and society*, 34, 55–70. Retrieved from: <http://www.economyandsociety.kiev.ua/2020/34/5> [in Ukrainian].
9. Piesha, I. V., Sopivnyk, I. V., Vakulenko, O. V., & Ovdii, N. M. (2024). *Sotsialna robota u terytorialnii hromadi [Social work in the territorial community]*. Kyiv: Vydavnychiy tsentr NUBiP Ukrainy. Retrieved from: <https://inmol.org/posibnyk-sotsialna-robota-v-terytorialnij-hromadi/> [in Ukrainian].
10. Shevchenko, I. P. (2022). Rozvytok sotsialnoi infrastruktury v konteksti detsentralizatsii [Development of social infrastructure in the context of decentralization]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu "Ostromadskiyi ekonomichnyi universytet" – Scientific Bulletin of the National University "Ostromad University of Economics"*, 33, 20–36. Retrieved from: <http://www.nuos.scientificbulletin.ostromad.com/2022/33/1>. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 05.05.2026